Митрополит Никола Хаџиниколау

СУСРЕТ СА БОГОМ КРОЗ НАДУМНЕ РИЗИКЕ[⊕]

www.pravoslovo.net

Незамисливио сам радостан због тога што сам се одважио на данашњи сусрет. Није било логике у мојој одлуци да пристанем на ваш толико племенит приједлог. Не знам која је била ваша логика када сте ме позвали на ваш лијепи и топли годишњи сусрет. Дужан сам да одмах на почетку исповиједим да ја нисам аутентичан Светогорац. То вам је и самима јасно. Ја сам више „пријатељ Свете Горе" но Светогорац. Пријатељ Свете Горе није неко ко је члан неког удружења, нити неко ко зна сваки по реду манастир на Светој Гори или лично познаје игумане тих манастира, њихову историју, итд. Пријатељ Свете Горе је онај ко поима уздахе њене и надахњује се етосом њеним и мудрошћу. Сходно томе, Светогорац није неко ко је пострижен на Светој Гори или убројен у братство неког светогорског манастира. Светогорац је онај ко је постигао то да буде „исписан" из свијета. А ја то нисам. Доказ? Ваш позив вечерас на ово мјесто.

Сви, дакле, и ви и ја, покушавамо да бар постанемо пријатељи Свете Горе. Покушавамо да постанемо пријатељи Божији. Ако преиспитамо дубине наших трагања и намјера, разазнаћемо чежњу за сусретом са Њим, сусретом који бисмо жељели, али нам је тешко да повјерујемо у њега. Изгледа нам да је тај сусрет ван нашег домета и због тога се често ни не одважујемо на њега.

Сусрет са Богом, кажу Оци наше Цркве, долази кроз сусрет са ближњим и кроз сусрет са оним ко нам је најближи: нашим унутрашњим ја. Дакле, осјећам да је и овдашњи сусрет једна прилика за братско заједничарење и критичко самопознање - не један говор у којем сам ја говорник а ви слушаоци, него један сусрет међу равноправним личностима. Један одговор. Један од безбројних одговора на једно и једино питање Бога и човјека. На питање пред којим се логика учене мисли и предаје и логика реалистичке праксе обрће.

Сваки сусрет у себи носи ризик. И ви који сте ме позвали, и ја који сам се одазвао, сви смо ушли у неки ризик. Могућност да се разочарамо није мала. Већ неки од вас имају неодумица око израза „ризик" који

[⊕] Предавање одржано у оквиру редовних манифестација Друштва „Пријатеља Свете Горе" у Археолошком Удружењу Атине, 19. новембра 2001.

сам пак са искреним теретом у души употријебио у недостатку неке јасније грчке речи.

Тражим извињење од вас због дрскости мога ризика и од свег срца вам захваљујем за смјелост, љубав и племенитост вашег ризика.

Наставимо дакле.

Бог или постоји и свега је вриједан, или не постоји и нека се бајка већ једном заврши. И постоји... И то штавише постоји да бисмо заједничарили у Њему. Бог прво постоји, друго истинит је и треће причастан је, можемо заједничарити у Њему и можемо заједничарити Њега.

Дакле, наш данашњи сусрет жели да укаже на тај сусрет са Богом. Један сусрет који се увијек јавља кроз неко необјашњиво унутрашње откровење или кроз неко необично чудотворно искуство. Другда пак долази као резултат искреног трагања или природна посљедица здравог духовног васпитања. Али, може да дође и као плод једног надумног ризика.

Бог се наравно јавља и кроз једноставност. Трагове присуства Његовог могуће је пронаћи и у равнотежи умјерености, али углавном Га је могуће срести кроз превазилажење крајњих граница људске природе и воље. На границама природног и трансцедентног откривамо трагове божанског присуства. Када се суочимо са непознатим, са опасношћу, болом, неправдом, двоумљењима која су без одговора, унутрашњим кризама, повећава се и вјероватноћа да сусретнемо Бога.

Света Гора, ради које смо се данас овдје сабрали, јесте мјесто сусрета са Богом, и то углавном кроз надумне ризике. Историјска Гора, Гора данашњице, Гора истине, Гора „која се види„ и „која се не види„ није ни у каквој вези са логиком природног човјека, логиком универзитета, логиком овога свијета. Због тога је и није могуће проучавати него живјети. Тако се, на примјер, немогућност да жене ступе на Свету Гору не може објаснити свјетовном аргументацијом. Нити монаштво као начин живота постаје разумљиво у категоријама савремене логике. Ја лично осјећам да представљам необјашњиву тајну за мисао већег дијела мојих пријатеља и познаника, који ме много воле, али им је тешко да ме разумију.

Када су ученици били са Господом у Галилеји, препознавали су Га као Учитеља. Када су стигли у Јерусалим, осјетили су Га као Цара. На Голготи су га изгубили и након Васкрсења Га препознали, али „у другоме обличју".[1]

Мислио сам да нашу вечерашњу бесједу посветимо том губитку Бога и познању Бога у другом облику, у „другој логици" која све више блиједи како се опасно увећава огрубјелост људске природе и мисли.

[1] Мк. 16, 12.

Данас је тренд да се приступом Богу бавимо било кроз дрскост осавремењавајућих напора који су крајње овоземаљске орјентације, било кроз кукавичлук и несигурност конзервативног и схоластичког избора прикованог за неко славно али бесплодно и нефлексибилно предање. Али, страх Божији, толико неопходан елемент приликом приближавања Богу, у својој суштини у себи скрива смјелост, одлучност, слободу и мудрост. Скрива ризик.

Са једне стране је Бог, са друге жедни човјек. Потреба за њиховим сусретом циљ је све твари, тајна велика, која се састоји из три ствари:

1) Удаљеност, скривеност Бога

У Јеванђељима, и то углавном у Јеванђељу по Јовану, јавља се Бог који се на извјестан начин открива и ненаметљиво открива тајну Своју. Као да је био скривен и открива се Цркви, јавља се у свијету. Отуда је и израз „јави се Исус"[2] доста чест.

Али, ако мало обратимо пажњу на ствари и испитамо их обичном људском логиком, логиком која већини нас обично служи да размишљамо и разазнајемо истину, видјећемо да је стварност, или да нам се бар чини да је стварност мало другачија. Бог се овоме свијету јавља скривен, тежак, далек, недовољан. Он више даје слутњу, него осјећај или сазнање и сигурност о идентитету Свом. А сви очекујемо нешто више. Бог нам се на другачији начин јавља и ми Га на другачији начин видимо. Он има друге начине, а ми имамо другачије навике и обичаје. Он нам се открива и ми Га осјећамо као непознатог. Он нас сусреће, а ми се питамо гдје ли се Он налази.

Још од почетка историје, у Рају, Бог је првостворенима допустио да окушају плодове свег дрвећа осим једног: дрвета „познања добра и зла",[3] у суштини дрвета познања Бога. Рекао им је: ако будете окусили од Њега и познали Ме „смрћу ћете умријети", одмах ћете умријети. Како чудна ствар! Док даје Себе да би био познат, Он првостворенима не даје дрво и плод познања.

Али и у једном дивном опису из књиге Изласка, видимо Мојсија који се пење на гору Синајску и тамо добија примједбу Божију: нека се нико не попење високо на гору „да не приступе да познају Бога и погину од Њега многи"[4] да не би, док се буду приближавали, спознали што од огња божанства Његовога те пали мртви на хиљаде.

Такође на Синају, код купине, при другом јављању Божијем, када је Мојсије од Бога тражио да му се открије говорећи „покажи ми

[2] Јн. 21, 1; Рим. 1, 19; Јн. 21, 14; Мк. 16, 12 и 14; 2.Кор. 4, 11; Кол. 3, 4.
[3] Пост. 2, 17.
[4] Изл. 19, 21.

Себе",[5] Он му одговори да су једино што може да види мјесто и леђа Његова: „Видјећеш полеђину Моју, а Лице Моје ти се неће показати",[6] „нећеш моћи да видиш Лице Моје; јер човјек не може да види Лице Моје и преживи".[7]

Заиста је Бог тежак. Тражиш Га и скрива се од тебе. И док су „небо и земља препуни славе Његове",[8] не разазнајеш Га. Приближаваш Му се и удаљава се. Али је и лак. Лак је и тежак. Можда Га тражимо и приближавамо Му се на људски начин. Желимо да Га учинимо људским, да Га потчинимо „људском" и не познајемо Га. А када се пак сусретнеш са Њим, схваташ да док ти јуриш за Њим, Он тебе гони. Не откриваш Га, открива ти се.

И није то само у овим случајевима. Бог је тежак чак и Апостолу Павлу, који „би однесен до трећег неба" и видје „виђења и откривења... и чу ријечи које човјеку није допуштено говорити",[9] чу ријечи неописиве које људском језику није могуће исказати. Зашто ли да човјек не може, и то штавише Апостол Павле, да опише тајне Божије? Зашто да стигне само до трећег неба? Када постоји и четврто небо или и више од четвртог, треће је мало.

Али, зашто идемо тако далеко? Дођимо до самог догађаја Васкрсења. Размислимо мало о Апостолима: зар да немају на шта да се пожале? Живјели су са Њим и нису Га разумијевали. Марија Магдалина Га види, са светом чежњом Му се приближава како би Га се дотакла, а Он јој каже: „Не дохватај Ме се".[10] Клеопа и Лука иду ка Емаусу, нешто слуте, загријава се душа њихова, па чим им се откри и чим се отвори ум њихов, „Он постаде невидљив за њих".[11] У трентуку када су хтјели да Га се мало насите, да Га опипају, да Га некако окусе, изгубише Га.

И не само то: у Витлејему, „Бог се јави у тијелу"[12] „скривајући се роди се у пећини".[13] Чудне ствари! Исто је и са Апостолима: тридесет и три године Бог живи међу њима, скривен, јавља се више као човјек. Они сами, затвореног ума, вјероватно не разумијевају баш много ствари у току три године колико Га прате. И наједном бива распет и васкрсава. Пада камен на гробу. Празан је гроб, а Христос, васкрсао, улази „кроз затворена ирата" каква радост кад су Га видјели! јавља им се, али „у другоме обличју",[14] некако другачији, толико другачији да траже неку потврду. Због тога Он и једе, да би доказао да је стваран и

[5] Изл. 33, 18.
[6] Изл. 33, 23.
[7] Изл. 33, 20.
[8] Св. Литургија св. Јована Златоуста.
[9] 2.Кор. 12, 1 и 2 и 4.
[10] Јн. 20, 17.
[11] Лк. 24, 31.
[12] 1.Тим. 3, 16.
[13] Вечерње о Божићу.
[14] Мк. 16, 12.

да није утвара.[15] И опет: вјерују пак, али се нису наситили. Хоће још. Окушају од Бога онолико колико и Он сам од рибе.

Све то рађа једну недоумицу и један жал. Стављам тај жал у уста ученика: „Давао си нам Себе, Господе, толико година у којима Те нисмо разазнавали: осјећали смо Те као учитеља, као човјека. А сад, тек што си васкрсао и јавио нам се сад већ као Бог, изгубили смо Те. Остао си поред нас када си васкрсао само четрдесет дана, и то и тада „у другоме облику". И мада си нам рекао да „ћеш бити са нама у све дане до свршетка вијека",[16] дакле да ћеш да будеш са нама заувијек, ипак је на крају дошло до неке промјене и умјесто да си то Ти Којег смо знали и гледали, васкрсли Господ, послао си нам сада Духа Светога, о Којем си нам говорио, али нам је Он неко нов, непознат. Хвала Ти, али чему та промјена?"

Све ово донекле изгледа као саблазан за нашу радозналост, мука за нашу љуску жељу, изазов за потребу да нам је Бог познат, ако је могуће опипљив. Тек што Га достигнемо, утекне нам. Тек што Га откријемо, мијења се.

Зашто ли су ствари толико тешке? Зашто истина, док је очигледна, није и лако схватљива. Зашто да се Бог само открива, али да Га није могуће открити? Зашто да се крије, да се не види („Бога нико никада није видио")?[17] Зашто да се јавља, а да није видљив? Зашто да нам се дарује, даје, а да Га се не можемо наситити? Зашто да Бог на крају ма неки начин бива препознатљив, али не и схватљив? Зашто је ријеч Његова изражена „у причама"?[18] Зашто да није схватљив када говори о божанству Своме и зашто када појашњава тајне Своје бива још тежи? Зашто, док је толико велики, нмамо само капљице Њега у животима нашим? Док је толико близу унутар нас док је ближњи, изгледа као да је далеко? Док је на земљу дошао, обитава на небесима? Док нам је потребно да Га познајемо, и даље нам је непознатљив? Зашто да нам је Он више питање, неодумица, невјерица, сумња, дивљење, него одговор? Зашто да нам Га је мало, а не много, зашто да је тишина, а не ријеч? Зашто је чудо толико ријетко, поглед на Њега магловит и присуство Његово тајна? С времена на вријеме незајажљиво желимо да Га имамо. И губимо Га. Бог се не јавља тако. Више му се можемо приближити прихватањем неспознатљивости Његове него уз помоћ величине или способности знања нашег. У очима нашим је Он више примрак но свјетлост. Зашто дакле све то?

Нећу покушати да одговорим, с једне стране због тога што не знам, с друге стране због тога што само питање у себи скрива више истине но одговор. Покушаћу само да дам један наговјештај у знак

[15] Лк. 24, 40-43.
[16] Мт. 28, 20.
[17] Јн. 1, 18.
[18] Мт. 13, 10.

одговора и извинићете ме за ту дрскост моју.

Требало би да је одговор четверострук. Везан је за: прво, оно што је Бог, суштину Његову. Друго: за оно што нам Бог показује, енергије Његове. Треће: за оно што смо ми, природу нашу. Окорјелост природе наше чини је доста неприступачном да прими божанску тананост, да може да смјести Бога и тајну Његову. И четврто: за оно што смо постали падом и гријехом нашим.

Бог је нестворен и нетваран. Анђели су створени, али нетварни, а ми смо и створени и тварни. Тананост, нетварност, нествореност Божија не трпи да се са дрскошћу, варваризмом троши на окорјелост овога свијета. Као да једна кап пада на упаљену гријалицу. Одмах испарава. Тако и Бог, на жези овога свијета, уске људске логике, не може да издржи, преображава се. Када непознато постаје познато, изокреће се. Када надумно постане логично, троши се. Када се тајна јави, губи на цијени. То је повезано са суштином. Због тога је Он непричастан у суштини Својој, иако је Бог заједнице. Иако се, као што смо претходно рекли, даје, дарује свијету, ми не учествујемо у суштини Његовој, али можемо да заједничаримо у енергијама Његовим.

2) Другачијост Божија

Уморио сам вас. Опростите ми. Још мало ћу вас уморити, али само још мало. Треба да прићемо „другом облику" Божијем.

Од великог је значаја да схватимо да Бог није оно што обично мислимо. Бог је другачији: не другачији у смислу отуђености у смислу да нам је нешто туђе, страно или удаљености, да је удаљен од нас, него је другачији у смислу различитости од нас. Бог није оно што нама „пада на ум" да јесте. Није оно што ми свјесно желимо да буде. Није оно што разумијемо, нити чак оно што као људи можемо да разумијемо. Он је изван и изнад нашег хтијења, даље од наших способности, више од нашег разумијевања. Велика грешка, коју сви правимо - наша животна грешка! јесте то да мислимо да можемо да Га изврнемо у предмет спознаје, аргумент, доказ, схватање, дакле да Га учинимо схватљивим, смјестивим у ум наш.

Требало би да прије сустрета са Њим изнутра спознамо и прихватимо ту велику истину. Као што каже Свети Јован Дамаскин, „божанство је бескокачно и несхватљиво и једино што је схватљиво незано за Њега јесте безграничност и несхватљивост".[19] И када Он сам, снисходећи, постаје сличан нама, ми се не зближавамо и приближавамо Њему, не стичемо смјелост, не уздамо се у способности своје да Њега учинимо својим, и поред тога што нам се Он даје. Бог није „неко други"

[19] Тачно изложење православне вјере, гл. 4.

- странац - што се тиче Његовог прожимања нашег живота, него што се тиче нашег хтијења, могућности и способности да Га схватимо и зближимо се са Њим. Бог није човјек - оно што је Божије није људско него је Он нешто друго, неко Други. Та другачијост Божија чини да нам је Он близак по начину на који нам даје Себе, а не у погледу начина на који Му ми приступамо.

Ако мало обратимо пажњу - ово је много важно - схватићемо да није само Бог „други", него је и живот друго, другачији у односу на то како га замишљамо. Истина је друго у односу на то како је ми осјећамо. Други су нешто другачије у односу на оно што ми мислимо. И зашто да не - и ми сами смо нешто другачије, различито од онога што слутимо. Чак је и исповијест наша психоаналитичког карактера: показује непознавање самих себе. И - каква иронија! умјесто да идемо да нам духовник каже ко смо, ми сами почињемо да му описујемо тачну слику о нама! Какав погрешан начин! Како погрешно настројење! Али, ни духовник не треба да покушава да схвати ко смо и какви смо. Ако то учини, нама ће нанијети неправду, оскрнавиће тајну, увриједиће Бога. Душа увијек има своје скривене, тајне кутке, своју другачијост, различитост, своју светост. Личност је скривена иза тајни својих, који су скривене и од нас самих.

Али, и сама природа показује извјесну различитост. И она се скрива. Не бих желио да вас збуним, али онима међу вама који се баве природним наукама, веома је добро познато једно суштинско својство природе. У физици кажемо да када покушавамо да одредимо једну елементарну честицу, са коликом тачношћу успијемо да погодимо њено мјесто тим већу грешку правимо у одређивању других њених својстава као што су брзина и набој (Heisenberg-ово начело неодредивости). Свемир пак има једно задивљујуће својство: колико се приближавамо његовим најудаљенијим дијеловима, тим се оне већом брзином удаљавају од нас (Hubble-ов закон). И природа нам је скривена, и чим се приближимо одређењу неког од њених својстава, она нам скрива преостала. Када твар то чини, зар да не чини и Творац? Када се то догађа са бесловесном природом, зар се исто неће догађати и са словесним човјеком?

Необорив је и свесвјетски закон: Бог се показује истинитијим када се скромно исповједи непознатљивост Бога, него када тежимо ка спознању Њега. Исто је и са науком: тананија је и примамљивија када се бави непознатим, него када обрађује и анализира познато. Али и љубав је, као однос међу људима, узвишенија када су људи донекле непознати једно другом него када преовладава варварштина познавања и блискости.

3) Величина, преизобиље Божије

Бог нам се даје као удаљен и различит јер је истовремено и велики: преизобилан је. Бездан је, океан, увијек жива ријека, извор који надире. Немогуће је да Бог Који је све, цјеловит, није и велики. Немогуће је да нам се Бог који је савршен мучно скрива.

Бог је велики по квалитету, велики по количини, велики по величини Својој, велики у божанствености Својој, преизобилан у љубави Својој, богат и преиспуњен по животу Своме. Бог је на крају дао оно што је првостворенима забранио да окусе. То је оно што Црква живи: да неко постане „као бог".

Бог је толико велики да је при стварању учино оно што није постојало: створио је из небића. Оваплоћењем је постао оно што није био: будући Бог постаде човјек. У Страдању видимо још нешто: да Бог прима оно што не би требало да прими, оно што није желио. „Поставши за нас проклетство".[20] Толико је Бог скрушен. При Васкрсењу Он чини још један корак: пружа нам оно што нисмо очекивали, чему се нисмо надали. На крају Он тријумфује у Аду, побјеђује ђавола не уништивши га и тако цијелој природи дарује дар највеће слободе. Побијеђен је сатана, побијеђена смрт, али ни једно ни друго није уништено. Постоји и смрт, постоји и ђаво. То је слобода Божија и то је изобиље, преизобилност, богатство, величина Божија.

Али, Бог и другдје показује величину природе Своје. Кроз љепоту и красоту природе, величанство и чудо творевине, чак и поред тога што она земљотресима, непогодама, олујама, поплавама непрекидно потврђује пропадљивост која у свијету влада. „Небеса казују славу Божију".[21]

Бог се веома добро може пројавити и кроз доброту људи, и кроз доброту лоших људи, и то чак и када ми људи, и чак и они добри међу нама, непрестано потврђујемо пад и гријех и печат њихов на нама.

Бог може да се јавља и кроз светост историје, чак и ако историја изгледа као историја која ликујући потврђује опште преовладавање „владара овога вијека",[22] ђавола.

На крају, Бог може да се јавља и кроз бездан вјечности, чак и ако се вјечност налази иза провалије нашег незнања, чак и ако је она за нашу мисао неухватљива и нашем осјећању далека.

Светитељи могу да виде кроз природу, кроз ближњег, кроз историју и догађања овога свијета, кроз вјечност, не само пролазак Његов, него и присуство Њехово, превласт Његову у овом свијету, „богатство благодати Његове".[23]

Бог је велики, преизобилан, а не мали. Мали је ако Га ми изокрећемо у разумијевање, аргумент, мисао, израз, став, захтјев, али је

[20] Гал. 3, 13.
[21] Пс. 18, 2.
[22] Еф. 6, 12.
[23] Рим. 2, 4.

велики ако Му приђемо са повјерењем, прихватањем, очекивањем, ишчекивањем, скрушеног лика.

Бог се јавља као велики онима који дају много. Такви су Мученици. Мученици су доживјели величину Божију, због тога су и дали све себе, крв своју. Такве су Мироносице. И оне су доживјеле величину Божију, и због тога се нису суздржале него су похитале „у зору рано"[24] и „док још бјеше мрак",[25] надилазећи логику, изазов оних дана, природни страх, препреке везане за пол њихов, саме себе. И док су пошле на гроб да се поклоне мртвоме Господу, среле су Га васкрслога. Такви су Преподобни, који су се одрекли овога живота, овога свијета и дали све што су имали, макар то било мало и ништавно, да би могли да се насладе величином Божијом.

Бог обично даје много: изгледа да даје не мало, за које ми мислимо да је много и неопходно, него много које ми не разумијемо, а то је оно што ми можемо понијети, оно што нам је заиста неопходно, оно што можемо, оно чега смо на крају крајева достојни. Није само преизобилан због онога што јесте: много је велики и због онога што даје. А даје и просипа свима.

Као што је створио свијет, тако је и самоме човјеку дао тај стваралачки, родни елемент. И ми рађамо дјецу: и то не значи да рађамо украсе и посјед за свој живот, нити значи да стварамо животе који ће живјети неколицину година и након тога нестати. Него рађамо душе са вјечном перспективом и Богу дајемо могућност „да Себе понавља у нама".[26] Свако од нас није само створење или потомак једнога Бога Творца, него и сам бива сатворац. И тако и ми сами можемо не само да рађамо људе, него да рађамо и нешто више: саме себе, личност своју, кроз смиравање.

И још више од тога: удостојио нас је да у себи васкрсавамо самога Бога. Шта ово значи? Бог је мртав у нама када вјерујемо да је Он мали, стран, далек, апстрактан. И васкрсава када Га доживљавамо као великога, као богато присуство, као преизобилну заштиту, као благодат, као могућност учествовања у божанству Његовом. Сам се оваплотио, постао човјек, нама дао могућност да од људи постанемо богови: „Рекох: богови сте и синови Вишњег сви".[27]

Мноштво јављања и израза Божијих

У својим сусретима са сваким човјеком Бог се јавља у све новијим облицима. Свака личност и свако јављање означава нешто ново, нешто по први пут виђено. Као што приликом оплодње једне јајне ћелије

[24] Лк. 24, 1.
[25] Јн. 20, 1.
[26] Архим. Софроније Сахаров, „Подвиг и созерцање", св. Манастир Часнога Претече, Есекс, Енглеска.
[27] Пс. 81, 6.

неким сперматозоидом може да настане скоро бесконачан број (1040) различитих зигота (сваки са својом по први пут виђеном генетском физиономијом), као што ми људи, колико год да личимо једни на друге, немамо облике који се понављају, на сличан начин је свако од нас обдарен могућношћу и има прилику да да један нови израз божанске личности на овом свијету.

Бог нам дакле изгледа далек јер је израз Његов још увијек непознат, нестворен у нашем животу и души. Али, чим дође до сусрета са Њим, појавиће се један нови, оригиналан, непоновљив израз Његов. Лице Његово ће већ створити једну нову, до тада непознату слику Његову, један јединствен и непоновљив лик Његов. Бог сад већ од питања, философског трагања и сумње постаје искуство. Од далеког и тешког постаје близак и лак. Постаје „Онај Који је у нама".[28]

Сусрет са Богом значи да окусиш негда забрањен, али сада благословен плод. Није било лоше то да првостворени познају Бога, али није било вријеме за то. Сада је вријеме за негда забрањен плод.

Сада је лоше да не окусиш од плода. Сада је вријеме богопознања. Тада је Бог тражио послушање: сада даје прилику, пружа прилике.

Та јака жеља за новим које је непознато, непознатим којем се надамо, великим које је скривено, ризиком на који се одлучујемо, није ништа друго до природна снага коју је Бог усадио у нас да бисмо Га сретали, да бисмо окушали Његову божанственост која је причасна.

Обао је простор Његов, као и космос. Не прав и раван. Не тврд и нефлексибилан. Није линеарна једначина са једним рјешењем, него бесконачнодимензионалан простор који рађа и истиче слободу твоју. Простор у којем добро престаје бити добро када постоји најбоље. Атмосфера у којој се слама нижа слобода избора. Ту слобода није да изабираш оно што ти се нуди, него да у атмосфери веома доброг непрестано ствараш најбоље.

Бог је као црна рупа, као једна од оних које постоје у свемиру. Не види се, него се утврђује. Његова сила теже је толико јака да све привлачи Себи, а не види се. Оно што из ње избија није идентитет Његов, него могућност да се непрестно увјеравамо у Њега како бисмо вјеровали у Њега.

Бог је племенит. Скрива се: због тога треба да Га потражимо. ЈБубав Његова се потчињава самовласности нашој: због тога треба да се потрудимо око Њега. Исувише је велики и непознат, због тога треба да имамо смјелости за Њега.

Кутци божанских сусрета

Црква пригрљава бол, вјерује у вриједност страдања. Исповједа их

[28] 1.Јн. 4, 4.

као прилике. У њима проналази трагове отисака Божијих. Њено искуство потврђује тај њен став. Учење њено га оправдава.

Тамо гдје престаје људско, тамо гдје се руше привремене наде, тамо гдје оно што је описиво губи своју изражајност, тамо гдје се логика обрће, тамо гдје биолошке хаљине напуштају човјека, тамо гдје наш стални сапутник, вријеме, бива разголићен од свесилности своје и самог смисла свог, у кризи смрти, на границама човјека, тамо је могуће разазнати атмосферу Бога, окружење Његово.

На границама између познатога и непознатога, временог и вјечног, правде и неправде, логичног и надлогичног, бића и небића, живота и смрти: у недоумицама, у питањима на која није могуће одговорити, у захтјевним сумњама, у непребродивим кризама, тамо гдје се грешка рве са открићем, крајњи пораз са побједом, невјера са вјером: у болницама, на одјељењима за интензивну његу, у чекаоницама, у породилиштима, на гробљима, у санаторијумима за људе обољеле од неизљечивих болести, у лабораторијама генетичког инжињеринга, на мјестима гдје се људи праве на много људски начин, у пустињама и келијама, у скровиштима молитве и суза, тамо гдје је бубњање многих „зашто" јаче од сигурности многих „шта", тамо гдје питања вриједе више но одговори, тамо гдје смиреност „ако" и „можда" долази у опасност да постане гнев, шкргут и богохуљење, тамо често обитава свугдје присутни Бог. Тамо долази до откривајућих сусрета. Тамо се рађају велика познанства.

Узећу један примјер из мог искуства током посљедњих година. Моје бављење биоетиком[29] посматрано с логичке тачке гледешта јесте једно племенито бављење узалудним: једна прерађена логика без могућности рјешења или јасних приједлога, један безнадежан покушај за објективан дијалог са наглашено субјективним критеријима. Онај ко тражи одговоре на погрешном је путу. Онај ко се креће стазом логике аргумената изгубио је правац. Истина се не крије иза неких тачних одговора неке Комисије са способним члановима и добрим имиџом.

Хтио бих да вас увјерим да се истина крије у наручју неког духовника који заједно са недоумицом као свој лични ризик и суд свој прима и душу о којој просуђује. Не испитује, грли. Не даје аргументе, воли. Када отвара уста своја, из њих избија смирење и када ћути одише надом. Не мисли о проблемима, нити чита и учи да би научио или произносио мисли и ставове, него себе излаже труда пуној заинтересованости како би појмио драму људске недовољности и породио просвјетљење Божије.

Када се у четрдесетој години нађеш са једним дјететом у утроби својој а при том ниси удата или већ имаш друго двоје дјеце на факултету, твоје двоумљење између побачаја и друштвеног безизлаза

[29] Митрополит Месогее Николај предсједник је Комисије за Биоетику Светог Синода Грчке Цркве.

може да те доведе до лудила. Шта ћеш рећи својој дјеци? Како ћеш погледати у очи својим родитељима који су „како треба"? Какве ћеш коментаре добити од својих колега? Како ћеш се суочити са животом? Али, како и да починиш оно што си изнутра увијек осуђивала и чега си се гадила? Како да постанеш учесник у ономе што си цијелога живота одбацивала када се радило о другима и што никад ниси ни замишљала да ће ти се догодити? Који савјетник, који поп, који психолог, ко је онај ко може да узме терет твој? То је само онај ко може да ти открије путеве које никада ниси узимала у обзир, могућности које никада ниси ни слутила, перспективе којима се никада ниси приближила. Само онај ко може да ти да снагу коју никада да сада ниси употријебила. Иза преступа се крије покајање, иза безизлаза је закључан „знак", иза онога што није логично може се разазнати изгубљена, али и толико драгоцјена логика твоја, твоје неспознато ја, „други", Бог твој.

Када се потреба да се неки теби драг човјек ослободи неподношљивог бола свог физичког страдања супротстави твојој чежњи да се настави „заједница" љубави ваше, која етика еутаназије може да те просвијетли? Који мудар савјет може да одговори на бесконачна питања која бубњају у твојој глави? Који људски став може да унесе свјетлост у мрак твој? Када се наш труд да продужимо живот људи које толико волимо претвара у продужавање њиховог лошег стања и спрјечавање добродјетељи смрти, када правимо мртваце који толико личе на живе људе, тако да нам је тешко да прихватимо смрт њихову, када се над твојим, како нам (љекари) кажу, умно мртвим дјететом, љубав према ближњем судара са састрадањем и надом у ближње, дакле која комисија, који начин размишљања, која овосвјетска логика би могла да нас изведе из несигурности ризичних одлука, од страдања сукобљених осјетљивости, од муке унутрашњих сукоба? То би могло само оно што би жезал унутрашње подвојености могло да преда у руке искуства освједоченог Бога.

„Друга логика"

Треба да нађемо излазе себи, пролазе за себе, да откријемо „другу логику". И то није тешко. Сама неорганска природа - ово смо и претходно рекли - своје најтананије тајне оградила је логиком метафизике. Пред тврдокорношћу законитости и чула она се брани механизмима који откривају законе и тајне које оповргавају логику природе. Тако узрочнопосљедичност у микросвијету постаје неодредивост и несигурност (Heisenberg-ово начело), док се апсолутност свемоћности великих величина у макросвијету јавља као релативност (теорија релативитета).

По супротној овоме аналогији, Божија логика претвара Његову феноменолошку неодредивост у сигурност и релативност слике Његове

преображава у апсолутност личности Његове. Бог није апстрактна идеја у коју треба да повјерујеш, нити оличење добра којем треба да се дивиш, нити неко удаљено битије које треба да откријеш. Бог је личност са којом свако од нас треба да се сусретне. Он је „другачији" по лику, Који се јавља „онима који су другачији" по логици и природи.

Логика Јеванђеља напојена је логиком Крста. „Ми проповиједамо Христа распетога, Јудејима саблазан, а Јелинима лудост, онима пак позванима, и Јудејима и Јелинима, Христа, Божију силу и Божију премудрост„[30] У православном хришћанском предању Распети је „цар славе". Логика стотинара и разбојника представља темељ логике Божије. Они нису повјеровали у учитеља, нити у чудотворца, нити у васкрслога човјека: они су повјеровали у распетога Бога. Они нису били они који „не видјеше а вјероваше",[31] које су блаженима назвала уста васкрслога Христа. Они су били они који су видјели супротно и нису повјеровали у то. Они су они који су повјеровали у „друго" које су видјели и због тога ће вјечно бити називани блаженим.[32]

Али и каква подударност постоји између ријечи „јер ко хоће живот свој да сачува, изгубиће га; а ко изгуби живот свој мене ради, тај ће га сачувати"[33] и „који хоће да буде први нека буде посљедњи од свију и свима слуга"[34] и уобичајене људске логике? Ко од оних који желе да буду први може да се помири са посљедњим мјестом? Ко од оних који желе да задобију живот свој унапријед и свјесно пристаје да га изгуби?

Који би оснивач неке нове религије, колико год она истинита и лијепа била, свој позив започео саветујући присталицама својим да се више ослањају на просвјетљење Божије, а мање на своје способности или припрему своју: „А кад вас доведу у синагоге и пред началства и власти, не брините се како ћете или шта одговорити или шта ћете казати, јер ће вас Свети Дух научити у онај час шта треба рећи".[35]

Али и блаженство сиромашних или оних који плачу: „блажени сиромашни... блажени који плачете сада"[36] или „ако те ко удари по десном образу твом, окрени му и други",[37] ако не представљају лудост, шта друго могу да буду осим осовине једне логике која човјека преноси од пријатељевања са страстима и потчињености смрти ка сусрету са Богом?

Како Црква, која непрестано учи о заједници вјерних, истовремено истиче и осаму монаха? Како, док је њено учење да је тијело „храм Духа Светога који је у нама",[38] схвата логику вршења насиља над

[30] 1.Кор. 1, 23-24.
[31] Јн. 20, 29.
[32] Отк. 19, 9.
[33] Лк. 9, 24.
[34] Мк. 9, 35.
[35] Лк. 12, 11-12.
[36] Лк. 6, 20-21.
[37] Мт. 5, 39-41.
[38] 1.Кор. 6, 19.

природом и тијелом и прихвата живот подвижника? Како се њено проповиједање умјерености и средњег пута уклапа са дивљењем крајностима?

Надумна логика нема никакве везе са претензијама, упоређивањима, надменим ставовима. Изједначује непријатеље са пријатељима, смрт са животом, вријеме са вјечношћу. Преображава „овдје и сада" у „одавде и свугдје" и заувијек, људску немоћ у снагу, природни страх у духовну смјелост, стрес у вјеру и наду, „тешке"[39] заповијести Јеванђеља у „јарам благ",[40] ропство тијела у слободу по Богу. Људскоме даје мирис божанственога. Човјека чини богом: „Богови сте и синови Вишњега сви".[41]

„Рече ава Антоније да долази вријеме у којем ће луди полудјети и ако виде кога да није луд, устаће против њега говорећи му да је он луд због тога што није њима сличан".[42]

Ризик

Завршићу ово излагање једним одломком из моје скоро објављене књиге „СВЕТА ГОРА - највиша тачка на земљи".[43] Можда један опис сусрета са човјеком „друге логике" као епилог овог нашег сусрета представља најбољи пролог за сусрет са Богом:

„Вријеме је већ пролазило и требало је да одемо и код оца Иродиона. За десет минута смо стигли на његово... сметљиште. Сунце је већ било зашло. На једној рушевини пуној смећа сусрећемо се са једним новим херојем. Осамдесет двије године стар, усправан у отвору врата на којем није било... врата. Ногама се одупирао о један довратник. Леђа његова била су наслоњена на други. Руке су подупирале први. Тако је проводио сате и сате. Није носио расу. Једна вунена кошуља и исцијепане панталоне покривале су његово освећено тијело. Колиба његова била је пуна смећа. Ниси могао видјети под. Мадрац од конзерви, кошпица, кеса, посуда, чепова, ољуштених кора, све што можете замислити, дебљине тридесет центиметара и више, представљао је скупоцјени ћилим у његовој тајанственој... палати и засигурно и мадрац његов, наравно ако је уопште спавао у хоризонталном положају. На зидовима њеним трагови просутих кафа и обриси сока од поморанџе, а умјесто домаћих животиња бубице свих врста, мушице, бубашвабе и мишеви.

---

[39] 1.Јн. 5, 3.
[40] Мт. 11, 30.
[41] Пс. 81 (82), 6.
[42] П.В. Пасху, Герондикон, изд. Пападимитриу, стр. 4.
[43] Николај, јеромонах, „СВЕТА ГОРА – Највиша тачка на земљи", изд. Кастаниоти 2000, стр. 114-117.

- Благословите, старче - радосно је рекао мој простодушни сапутник.

- Господ да благослови - трезвено одговара храбри подвижник, не показујући да је уопште узнемирен због свог еколошког окружења.

- Донијели смо ти неке благослове, нешто да поједеш - наставља без оклијевања мој пријатељ монах.

- О, добри оци, много вам хвала! Хвала вам. До бри оци. Много вам хвала, одговори он.

И узевши кесе са благословима и настављајући да са посебном снагом и изражајношћу понавља ове реченице, бацао је парадајз и брескве преко наших глава по зидовима своје колибе. Њихов просути сок осликавао је моју недоумицу, док сам - погет да ме шта не би погодило - покушавао да схватим логику његове захвалности и да у потпуности изненађен изразим садржај његове особене монашке перспективе.

Пошто је поцијепао шпагете и просуо их из кесе, пошто је кексе разасуо што је даље могао вичући „да једу птичице, да једу птичице", почео је да говори о Крсту Христовом, издајству Јудином и да усред неартикулисаних повика слави Име Божије.

Мрак је већ почео да пада. Још мало и призор би нам нестао из вида. Изгубили бисмо из вида оно што нам је отац Иродион показивао. Али, у ноћи моје логике полако сам почео да наслућујем нешто од онога што су смеће, неразумљиве ријечи и наравно у потпуности несхватљива логика једног лудог љубави Христове ради скривали иза себе. Сјетио сам се аве Исака који је осврћући се на ове херојске Светитеље који живе „у нереду, будући уредни" завршио са: „Да нас Бог удостоји да достигнемо ту лудост". Дакле, то је логика о којој је о. Пајсије говорио?

Осврнуо сам се уназад да украдем још један, посљедњи поглед. Његово природно и због његовог дивљег начина изражавања ружно лице натприродно је сијало од благодати Божије. Његов сјај је био толики да је моје земљане очи и моје срце „које не види" приморавао на необична виђења друге врсте и од другога свијета. Његов тајанствени лик још увијек је дубоко урезан у моје сјећање.

Отишао сам и поново поринуо у смеће себе самога. Он је остао газећи по смећу логике овога свијета. Мислио сам о њему и дивио се издржљивости и храбрости његовој. До дан данас, иако схватам впителност и величанственост логике његове, не могу да појмим састав њен. Сигурно је логика веће застрањење од лудости Христа ради.

Можда је пак и крст њен на крају тежи од крста оца Иродиона.

Усудио сам се да пројектујем логику, сјај и финоћу мог тада свјежег искуства на Харварду и у МИТ на свеучилиште смећа и лудости Христа ради. Тада је смеће почело да мирише као цвијеће, бубице да се преображавају у птичице, поцијепане кесе у дипломе и објављене радове, а отац Иродион заблистао много „интелигентнији", много успјешнији од мојих професора Нобеловаца! Њихова логика личила је на аутомобил намијењен за аутотрке, логика лудости Христа ради на ракету. Прво развија брзину до 320 километара на сат. Друго до 29 000 километара на сат и више. Прво се креће хоризонталом. Друго вертикалом. У првом случају, ако прекорачиш ограничење, разбијаш се у парампарчад. У другом, ако прекорачиш границу, биваш лансиран, правазилазиш земљину гравитацију, измичеш ограничењима, ослобађаш се. Први, логичари, колико год брзо да иду, крећу се по земљи. Отац Иродион је отишао из овога свијета а та га се логика није дотакла. Ни он се није дотакао ње..."

http://www.eparhija-zahumskohercegovacka.com/?q=node/1190